

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор інституту історії, права та міжнародних відносин
Ю.В. Подрез
«31» вересня 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

Галузь знань 08 Право
Спеціальність 081 Право
Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією НН інституту історії, права та міжнародних відносин
«31» серпня 2021 р.
Голова Моцак С.І., кандидат педагогічних наук, доцент

Розробник:

Клипа О.П. – кандидат юридичних наук, викладач кафедри права та методики викладання правознавства

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та методики викладання правознавства

Протокол № 1 від «31» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук, доцент _____ *М.І. Іваній* О.М. Іваній

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 8	Бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки: 1-й	
Семестр 2-й			
Лекції 40 год.			
Практичні, семінарські 40 год.			
Лабораторні –			
Самостійна робота 156 год.			
Консультації 4			
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин – 240			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: опанування студентами теоретичних знань в аспекті виявлення історичних закономірностей розвитку держави і права, ознайомлення з процесами світового державотворення, становлення та розвитку правових систем.

Основні завдання вивчення дисципліни «Історія держави і права»:

- дати студентам загальні відомості про державно-правові явища і процеси властивих тому чи іншому суспільству на різних етапах його розвитку;
- ознайомити студентів з сучасними процесами в державно-правовій сфері різних зарубіжних країн та України;
- сформувати навички самостійного аналізу та оцінки стану політико-правової організації сучасного суспільства;
- ознайомити студентів з понятійно-категоріальним апаратом історії держави і права;
- підвищення рівня правової активності та свідомості студентів;
- вироблення у студентів вміння та навиків систематизувати та аналізувати вивчений матеріал.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних компетентностей**:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

ЗК 14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей**:

СК 2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК 3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Програма дисципліни «Історія держави і права» розроблена відповідно до нормативних вимог законодавства про вищу освіту та ліцензійних умов провадження освітньої діяльності та інших нормативно-правових актів обов'язкового та рекомендаційного характеру, а також відомчих рекомендацій з навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Ефективне опанування сучасних державотворчих процесів та вивчення фундаментальних галузей права ґрунтується на знаннях, отриманих в рамках вивчення дисципліни «Історія держави і права» в поєднання зі знаннями, здобутими під час вивчення такої дисципліни як «Теорія держави і права».

3. Результати навчання за дисципліною

Соціально-гуманітарна ерудованість	ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання. ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел. ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
Дослідницькі навички	ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин
Комунікація	ПРН 10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію. ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

Праворозуміння	ПРН 21. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
-----------------------	---

4. Критерії оцінювання результатів навчання
Шкала оцінювання: національна та ECTS

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться коли студент має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться коли студент має гнучкі знання в межах навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться коли студент знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента правильна, логічна, обґрунтована, хоча їм бракує власних суджень.
64 – 73	Оцінка «задовільно» ставиться коли студент відтворює основний навчальний матеріал, виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.
60 – 63	Оцінка «задовільно» ставиться коли у студента відповідь фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.
35 – 59	Оцінка «не задовільно» ставиться коли студент не логічно та незрозуміло відтворює навчальний матеріал.

1 – 34	Оцінка «не задовільно» ставиться коли студент відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.
--------	---

Розподіл балів

Змістові модулі						Разом	Екзамен	Сума
I (Т 1, 2, 3, 4)	II (Т 5, 6, 7)	III (Т 8, 9, 10, 11)	IV (Т 12, 13, 14, 15, 16)	V (Т 17, 18, 19, 20)	VI (Т 21, 22, 23, 24)			
Поточний контроль						50	25	100
8	8	8	10	8	8			
Контроль самостійної роботи						25		
3	3	4	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній

освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

4.1 Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального навантаження шляхом поточного та підсумкового контролю. Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, роботи на практичних заняттях, виконання тестових завдань, та виконання інших видів самостійної роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **50 балів:** робота на *практичних* заняттях – підготовка доповідей, усні відповіді, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання практичних індивідуальних завдань, виконання тестових завдань, розв'язання задач тощо.

- **25 балів:** контроль *самостійної роботи* – підготовка до семінарів та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашніх завдань, написання й рефератів тощо.

- **25 балів:** Результат підсумкового контролю (екзамен).

Разом – **100 балів**

5. Засоби діагностики результатів навчання

Діагностика результатів навчання та облік знань з дисципліни «Історія держави і права» студентів здійснюється в рамках семінарських (практичних) занять шляхом опитування, тематичних дискусій, тестування, реферативної роботи, підготовки доповідей.

Форми контролю:

форми поточного контролю: практичні \ семінарські заняття;

форми проміжного контролю: модульна контрольна робота;

форми підсумкового контролю: екзамен.

Студенти, які завершили вивчення цієї дисципліни, повинні:

мати чітке уявлення про теоретичні та практичні правові проблеми в рамках тематики дисципліни;

знати базовий матеріал, який опановується під час лекційних та практичних занять, а також віднесений на самостійне опрацювання;

володіти навичками оперування базовим матеріалом та нормативно-правовими, літературними та іншими джерелами, а також уміннями їх використовувати в інших дисциплінах та на практиці.

Додатково засобами та способами оцінювання й демонстрування результатів навчання можуть бути: самостійні проекти, аналітичні звіти, тестування, реферати, презентації, доповіді та інші види індивідуальних/групових завдань.

Питання для підготовки до підсумкового контролю з навчальної дисципліни

«Історія держави і права»

1. Київська Русь: виникнення, розвиток, перші князі.
2. Державний лад Київської Русі.
3. Характеристика джерела права Київської Русі.
4. Руська Правда: основні редакції та списки.
5. Особливості судочинства в Київській Русі.
6. Становлення та розвиток Галицько-Волинської держави та її історичне значення.
7. Характеристика правового статусу населення Галицько-Волинської держави.
8. Розподіл влади у Галицько-Волинської держави.
9. Правова система Галицько-Волинської держави.
10. Державний лад і право на землях Галичини в складі Польського королівства (1349–1569 рр.).
11. Правовий статус українських земель у складі Великого князівства Литовського.
12. Розподіл влади на українських землях у складі Речі Посполитої.
13. Правова система на українських землях у складі Речі Посполитої.
14. Литовські статuti. Їх застосування в Україні.
15. Органи влади Запорізької Січі.
16. Створення Української держави в роки національно-визвольної війни 1648–1657 рр. під проводом Б. Хмельницького.
17. Правовий статус України – Гетьманщини за україно-московським договором 1654 р.
18. Органи влади Гетьмансько-Козацької держави.
19. Ліквідація автономного устрою України.

20. Гадяцька угода 1658 р.: зміст та наслідки.
21. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р.
22. Таємна організація Декабристів в Україні: їх програми учасники.
23. Зібрання малоросійських прав 1807р.: зміст і значення.
24. Селянська реформа 1864 р. в Україні: зміст, оцінка, значення.
25. Земська реформа 1864 р. в Україні: зміст і оцінка.
26. Міська реформа 1870 р. в Україні: зміст і оцінка.
27. Судові статути 1864р.: зміст та історичне значення.
28. Перебування західноукраїнських земель в складі Австрії: причини та наслідки.
29. Органи влади Галичини (1772–1848 рр.).
30. Утворення Австро-Угорської монархії: причини та умови.
31. Столипінська аграрна реформа в Україні: зміст, історичне значення.
32. Центральної Ради: програма, учасники, значення.
33. Конституція УНР 1918 р.: структура, зміст та історичне значення.
34. Українська гетьманська держава 1918 р.
35. Україна за часів Директорії.
36. Передумови виникнення. Державний лад та право ЗУНР.
37. Акт злуки ЗУНР і УНР в 1919 р..
38. Утворення Української радянської держави: юридичне оформлення і значення.
39. Проголошення самостійності Карпатської України в 1938–1939рр.
40. Органи влади в Західній Україні в складі Польщі (1921–1939рр.).
41. Входження Західної України, Північної Буковини до складу УРСР.
42. Розподіл території України і встановлення окупаційного режиму в період Другої світової війни.
43. Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні.
44. Розпад СРСР (причини, умови) і відродження Української незалежної держави.
45. Конституційний процес в Україні. Основні положення і значення Конституції України 1996 р.
46. Становлення, розвиток та відміна інституту смертної кари на території України.
47. Зародження та еволюція законодавчих органів, вищих органів виконавчої влади, вищих судових органів державної влади України (X–XX ст.).
48. Зародження та розвиток інституту адвокатури та прокуратури в Україні (X–XX ст.)
49. Держава і право Стародавнього Вавилону.

50. Суспільний лад Вавилону.
51. Розвиток суспільства в стародавньої Індії. Закони Ману.
52. Державний устрій Стародавньої Індії.
53. Створення централізованої держави у Китаї. Реформи Шан Яна.
54. Державний лад Стародавнього Китаю.
55. Суспільно-політичний лад Греції.
56. Суспільний та державний лад Риму в царський період. Реформи Сервія Тулія.
57. Державний та суспільний лад Риму періоду Республіки.
58. Державний та суспільний лад Риму періоду принципату.
59. Державний та суспільний лад Риму періоду доміанату.
60. Римське право, його значення для розвитку правових систем європейських країн.
61. Поняття “Середньовіччя” та загальна характеристика розвитку держави і права в цей період.
62. Державний і суспільний устрій франків.
63. Утворення Арабського халіфату. Державний і суспільний лад халіфату.
64. Загальна характеристика і джерела мусульманського права.
65. Розвиток феодального права європейських країн. Рецепція римського права.
66. Зміни в системі державних органів влади періоду абсолютних монархій. Особливості абсолютних монархій у європейських країнах (Англія, Франція).
67. Війна за незалежність та утворення США. Декларація незалежності США.
68. Фундаментальні нормативно-правові акти США: Статті конфедерації та вічного союзу, 1781 р., Конституція США. Їх світове значення.
69. Державний лад США.
70. Основний Закон Франції: Конституції Франції 1795 та 1799 рр, їх порівняльна характеристика.
71. Кодекси Наполеона як пам’ятка права: зміст та історичне значення.
72. Поняття і загальна характеристика буржуазного права: історичний аспект.
73. особливості революцій 1848-1849 рр. в країнах Європи: причини та рушійні фактори.
74. Революції 1848-1849 рр. у Німеччині та Італії.
75. Утворення Ліги націй: передумови та значення.
76. Поняття та ознаки режиму ліберальної демократії.
79. Державний устрій Німеччини за Веймарською конституцією.
78. Наслідки Другої світової війни для Німеччини. Окупаційний режим. Створення ФРН та НДР.

79. Створення ООН: передумови та значення.
80. Етапи розширення ЄС. Інтергація України на сучасному етапі.
81. Утворення союзу незалежних держав після розпаду СРСР.
81. Характеристика і перспективи СНД.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права» складається з 24 тем:

1. Держава і право Київської Русі.
2. Держава і право Галицько-Волинського князівства.
3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої.
4. Українська держава і право часів XVI – XVIII століть.
5. Фундаментальні українські правові надбання XVIII століття.
6. Державний лад і право на західноукраїнських землях XVIII-початку XX століть.
7. Українська державність і право у складі Російської імперії.
8. Українська народна республіка початку XX століття.
9. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами.
10. Українська державність та право у складі СРСР.
11. Розбудова незалежної демократичної правової держави.
12. Вавилонська держава.
13. Держава і право Стародавньої Греції.
14. Держава і право Стародавнього Риму.
15. Держава і право Східних держав.
16. Становлення та розвиток держави Франків у Галлії.
17. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини.
18. Держава і право Візантійської імперії.
19. Держава і право Польщі (X – XVIII ст. ст.), Росії (XVI – XVII ст.).
20. Характеристика Російської держави XVI – XX ст.
21. Держава і право США, Англії, Франції (XVIII – 1918 р.).
22. Австро-Угорщина в період (XVIII – 1918 р.).
23. Становлення та занепад нацистської диктатури в Німеччині.
24. Держава і право США, Великобританії, Італії за Новітніх часів (XX-XXI ст.).

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Змістовий модуль I

Тема 1. Держава і право Київської Русі.

Виникнення Київської Русі як княжої держави. Теорії походження Київської Русі, їх характеристика і оцінка. Загальна характеристика джерел права Київської Русі: роль усного звичаєвого права, русько-візантійських договорі, Руська Правда. Передумови та фактори, що вплинули на формування права власності, зобов'язального і спадкового права, особливості шлюбно-сімейного права у східних слов'ян, поняття і класифікація злочинів, мета і система покарань. Організація влади (вищі та місцеві органи управління).

Тема 2. Держава і право Галицько-Волинського князівства.

Політична консолідація як передумова виникнення Галицько-Волинського князівства. Загальна характеристика провідних рис державно-правового устрою руських князівств у період феодальної роздробленості. Специфіка та особливості власне Галицько-Волинського князівства.

Тема 3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої.

Передумови та особливості поширення магдебурзького права на українських землях. Опис передумов та причин приєднання українських земель до Великого князівства Литовського. Правовий статус населення. Державний і суспільний лад. Характерні особливості перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського. Джерела та характерні риси права на той період.

Тема 4. Українська держава і право часів XVI – XVIII століть.

Виникнення і діяльність Запорізької Січі. Загальна характеристика військової і територіальної організації Війська Запорізького. Органи влади Запорізької Січі. Судочинство на Запорізькій Січі. Джерела та притаманні риси «козацького права». Правовий статус населення. Ліквідація Запорізької Січі царською Росією. Створення Задунайської Січі: фактори, що вплинули, рушійні сили.

Змістовий модуль II

Тема 5. Фундаментальні українські правові надбання XVIII століття.

Характеристика джерел права Гетьманщини. Становлення інститутів права:

право власності; обов'язальне право (основні види договорів, їх зміст та оформлення); сімейно-шлюбне право; право спадщини. Генезис та особливості судового процесу. Пам'ятки права Гетьманщини другої половини XVIII століття: Суд і розправа в правах малоросійських 1750-1758 років. Екстракт малоросійських прав 1767 р. і його переробка 1786 р.

Тема 6. Державний лад і право на західноукраїнських землях XVIII-початку XX століть.

Передумови приєднання західноукраїнських земель Австрією та його історико-правова характеристика. Політичне та історичне значення. Розвиток держави і права. Суспільний лад, зокрема на Галичині, Буковині та Закарпатті в другій половині XIX століття. Органи управління на Закарпатті у XVIII – початку XX ст.

Тема 7. Українська державність і право у складі Російської імперії.

Характеристика реформ другої половини XIX ст. в Росії та в Україні: Селянська реформа 1861 р., її основні положення і оцінка. Земська реформа 1864 р., її основні положення і оцінка. Міська реформа 1870 р., її основні положення і оцінка. Судова реформа 1864 р.

Змістовий модуль III

Тема 8. Українська народна республіка початку XX століття.

Рушійні сили та процес формування та функціонування Української Народної Республіки за часів Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.). Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) 1918 р. як Основний Закон: зміст та історичне значення. Характеристика джерел та притаманних рис права. Українська держава за часів гетьмана Павла Скоропадського (квітень – листопад 1918 р.). Народна Республіка в період Директорії (листопад 1918 р. – листопад 1920 р.): учасники, програмні документи. Розпад Австро-Угорської імперії і проголошення ЗУНР. Проголошення ЗУНР: державний та суспільний лад. Акт злуки ЗУНР та УНР 1919р.

Тема 9. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами.

Геополітичне становище України між I та II Світовими війнами. ЗУНР у складі Польщі (1921 – 1939 рр.): правовий статус населення, державний лад і право. Соціально-політичне становище Північної Буковини в складі Румунії. Правовий статус Закарпаття в складі Чехословаччини. Передумови створення Карпатської України.

Тема 10. Українська державність та право у складі СРСР.

Виникнення та особливості функціонування українських національно-патріотичних організацій (УВО, ОУН тощо). Встановлення радянської державності і права в Україні (1917 – 1945 рр.). Наслідки приєднання України до складу Союзу РСР 1922 р. Державний лад. Голодомор в Україні у 1932 – 1933 рр.: причини, наслідки, оцінка. Право (Конституції УРСР).

Тема 11. Розбудова незалежної демократичної правової держави.

Розпад СРСР та відродження незалежної демократичної, правової і соціальної Української держави. Прийняття «Декларації про державний суверенітет України» 16 липня 1990 р.: зміст та історико-політичне значення. Прийняття, зміст та історичне значення «Акту проголошення незалежності України» (24серпня 1991 р.). Проведення всенародного референдуму. Біловезька угода 8 грудня 1991 р.: значення для відродження Української держави. Конституційний процес в Україні. Держава і право. Помаранчева революція 2004р.: причини, наслідки, історичне значення. «Революція гідності»: причини, наслідки, історичне значення.

Змістовий модуль IV

Тема 12. Вавилонська держава.

Особливості країн Стародавнього Сходу: виникнення, діяльність Три відомства в цих країнах. Утворення Вавилонської держави, її суспільний лад (вільні (громадяни і чужинці), раби). Правове становище різних категорій вільних людей. Державний устрій (правитель, центральний і місцевий апарат управління, суд, збройні сили). Джерела права у Стародавньому Вавилоні. Причини видання та система законів царя Хаммурапі.

Тема 13. Держава і право Стародавньої Греції.

Державний та суспільно-політичний лад в Греції «гомерівської доби». Причини та передумови виникнення Афінської держави. Реформатори (Солона, Клісфен, Тезей). Передумови та рушійні сили греко-перських війн, їх значення. Реформи Ефіальта і Перікла. Державний та суспільний устрій Афін, розвиток армії. Державність і право Спарти.

Тема 14. Держава і право Стародавнього Риму.

Зміцнення та організація римського суспільства до утворення держави (X – VI ст. до н.е.). Виникнення Римської держави. Реформи Сервія Тулія. Державний устрій та суспільний устрій римської республіки. Римське право: джерела, історичне значення. Реформи імператора Діоклетіана. Реформи Константина. Визнання християнства. Поділ імперії на східну і західну. Занепад західно-римської держави: причини, історичне значення.

Тема 15. Держава і право Східних держав.

У V-VII ст. на території Індії існувало близько 50 ворогуючих між собою держав. У XIII в. значна частина країни була об'єднана в рамках мусульманської держави - Делійського султанату. Початок існування Делійського султанату було покладено в 1206 р, коли воєначальник одного з мусульманських правителів оголосив себе султаном, зробивши своєю столицею місто Делі. Міста Індії успішно розвивалися, чому сприяли розширення торгових зв'язків з ісламським світом.

У 618 р до влади прийшла династія Тан, яка зміцнила центральну владу. Об'єднання Китаю дозволило розширити його вплив серед сусідів. Були приборкати багато кочівники. Об'єднання Китаю було закріплено низкою перетворень, які сприяли посиленню централізації. Прикріплені до державної землі селяни несли повинності і виплачували натуральну подати. Китай був об'єднаний в 960 р під владою династії Сун. Однак в XII в. північні території країни захопили кочові народи, які створили там свої держави. Розпад Китаю полегшив завоювання країни монголами. На початку XIII в. Чингісхан створив величезну державу, до якої увійшли в себе безліч підкорених народів.

У IV ст. значна частина Японії була об'єднана під владою одного з племінних союзів. У VI ст. були проведені реформи, які встановили 12 рангів посадових осіб. У 645 р до влади прийшов принц Наканоое, який здійснив великі перетворення. Замість племінного союзу була створена держава за образом китайського. Виникали міста, які будувалися при визначальний вплив традицій Китаю і Кореї. Згодом центральна влада в Японії ослабла. Правителі провінцій прагнули домогтися повної самостійності. У цьому вони спиралися на японських лицарів - самураїв. Самураї - воїни, які одержували від правителя області або іншого знатного людини землю за свою службу.

Тема 16. Становлення та розвиток держави Франків у Галлії.

Особливості процесу виникнення та розвитку держави Франків у Галлії. Суспільний лад франків. Феодалізація суспільства. Реформи К. Мартелла. Державний устрій Франків. Карл Великий. Утворення імперії. Джерела права у Франків. «Салічна правда» як фундаментальне джерело права.

Змістовий модуль V

Тема 17. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини.

Умови та причини виникнення феодальної держави. Реформи Людовика IX. Станово-представницька монархія у Франції. Зміни в державному та суспільному устроях. Генеральні штати та Паризький парламент. Генезис прокуратури та

адвокатури. Становлення абсолютизму. Характеристика джерел права середньовічної Франції.

Умови та причини виникнення Англо-саксонських держав на території Британії: їх суспільний лад та державний устрій. Нормандське завоювання Британії: рушійні сили та наслідки вплив. Реформи королів Вільгельма I та Генріха II. Велика Хартія Вольностей 1215 р.: зміст та історичне значення. Встановлення та особливості англійського абсолютизму. Судова система Англії. Інститут присяжних. Характеристика джерел основних систем та галузей права феодальної Англії.

Умови та причини виникнення німецької феодальної держави і права. Особливості цього процесу. Правове становище окремих груп населення. Станово-представницька монархія. Державний устрій. Встановлення князівського абсолютизму, його причини і наслідки. Характеристика основних джерел та інститутів права.

Тема 18 Держава і право Візантійської імперії.

Запад Римської імперії. Передумови виникнення Візантійської держави. Особливості розвитку феодальних відносин. Суспільний устрій країни у V – VII ст. Державний лад Візантії у V – VII ст. Реформи імператора Юстиніана. Вплив візантійської державності і права на державно-правовий розвиток слов'янських народів: зміст, причини, історичне значення.

Тема 19. Держава і право Польщі (X – XVIII ст. ст.), Росії (XVI – XVII ст.).

Утворення Речі Посполитої: створення держави та виокремлення етапів її розвитку. Суспільний та державний лад за часів Вотчинної монархії (X – XIII ст.). Виникнення станово-представницької монархії в Польщі (XIV – XV ст.). Докорінні перетворення у суспільному ладі та державному устрої. Держава і право. Падіння Речі Посполитої: розподіл та учасники.

Характеристика Російської держави XVI – XVII ст. 2. Прийняття, джерела і структура Соборного уложення 1649 р. 3. Правове становище різних верств населення. Остаточне закріпачення селянства. Держава і право. Судові органи і судовий процес.

Тема 20. Характеристика Російської держави XVI – XX ст.

Революція 1905 – 1907 років у Росії: причини, наслідки, історичне значення. Зміни в суспільному і державному ладі. Характеристика сновних державних законів як джерел права.

Змістовий модуль VI

Тема 21. Держава і право Англії, США, Франції (XVIII – 1918 р.).

Особливості англійської буржуазної революції XVII ст.: причини, етапи, наслідки. Зміни в державному устрої і праві. Трирічний акт 1641 р. Суспільно-політичний устрій республіки. Реставрація монархії 1660 р. Акт про скасування залишків феодалізму (1660 р.). Реформація політичного устрою початку XVIII ст. Джерела права.

Виникнення американських колоній Англії: передумови, економічний та політичний статус. Війна за незалежність: рушійні сили, хід, наслідки. Декларація незалежності 1776 р. як джерело права США. Державний і суспільний лад в утворених США. Розробка та прийняття Конституції США: структура, основні принципи, історичне значення.

Велика французька революція: причини, рушійні сили, етапи, наслідки. Декларація прав людини і громадянина 1789 року.: зміст і характеристика. Перша Конституція Франції 1791 року. Період республік. Державний та суспільний устрій за часів республік.

Тема 22. Австро-Угорщина в період (XVIII – 1918 р.).

Формування абсолютистсько-централістичної держави в Австрії у XVIII ст. Реформи Марії-Терезії і Йосифа II. Конституції 1848 і 1849 рр. Політично-правове становище Галичини у складі Австрії. Утворення «двоєдиної» Австро-Угорської монархії (імперії). Державний-політичний устрій Австро-Угорської монархії. Органи місцевого управління. Розпад монархії. Джерела (кодифікації) права.

Тема 23. Становлення та занепад нацистської диктатури в Німеччині.

Особливості і значення революційного процесу в Німеччині 1918 – 1919 рр., Проголошення республіки. Діяльність уряду Ф. Еберта. Прийняття Веймарської Конституції. Державний устрій Німеччини за Веймарською Конституцією. Виникнення політичних партій. Прихід до влади нацистської партії: причини, умови, наслідки. Проголошення Федеративної Республіки Німеччини (ФРН).

Тема 24. Держава і право США, Великобританії, Італії за Новітніх часів (XX-XXI ст.).

Економічний та політичний розвиток США після I-ї світової війни. «Новий курс» президента Рузвельта. Закон Вагнера 1935 р. Поправки до конституції США: передумови прийняття, зміст, історичне значення. Законодавство періоду «холодної війни».

Характерні риси та основні напрямки державно-правового розвитку Великої Британії у міжвоєнний період. Державний устрій Великої Британії. Реформування парламенту в 1949 р.: причини, зміст, історичне значення. Виборчі

реформи 1918, 1928, 1949 і 1969 рр. Удосконалення судової системи сучасної Великої Британії. Джерела та основні риси права Великої Британії.

Причини економічного та політичного становища Італії у ХІХ – на початку ХХ ст. Зовнішня політика: участь у Першій світовій війні; революційний рух; запровадження фашистської диктатури. Державний устрій та політичний режим в період фашизму (1922 – 1943). Реакційне законодавство в період фашизму. Проголошення республіки. Державність і право Італії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
Тема 1. Держава і право Київської Русі.	10	1	1	-	5
Тема 2. Держава і право Галицько-Волинського князівства.	10	2	2	-	6
Тема 3. Державний лад і право на українських землях в період перебування під владою Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Речі Посполитої.	10	2	2	-	6
Тема 4. Українська держава і право часів ХVІ – ХVІІІ століть.	10	2	2	-	6
Тема 5. Фундаментальні українські правові надбання ХVІІІ століття.	10	2	2	2	8
Тема 6. Державний лад і право на західноукраїнських землях ХVІІІ-початку ХХ століть.	10	2	2	-	8
Тема 7. Українська державність і право у складі	10	2	2	-	6

Російської імперії.					
Тема 8. Українська народна республіка початку ХХ століття.	10	2	2	-	6
Тема 9. Державний лад і право на українських землях між I та II Світовими війнами.	10	2	2	-	6
Тема 10. Українська державність та право у складі СРСР.	10	2	2	-	8
Тема 11. Розбудова незалежної демократичної правової держави.	10	2	2	-	6
Тема 12. Вавилонська держава.	10	2	2	-	6
Тема 13. Держава і право Стародавньої Греції.	10	2	2	-	5
Тема 14. Держава і право Стародавнього Риму.	10	2	2	-	6
Тема 15. Держава і право Східних держав.	10	2	2	-	5
Тема 16. Становлення та розвиток держави Франків у Галлії.	10	2	2	-	5
Тема 17. Середні віки. Держава і право Європи: Франції, Англії, Німеччини.	10	1	1	2	8
Тема 18. Держава і право Візантійської імперії.	10	1	1	-	6
Тема 19. Держава і право Польщі (X – XVIII ст. ст.), Росії (XVI – XVII ст.).	10	1	1	-	8
Тема 20. Характеристика Російської держави XVI – XX ст.	10	1	1	-	8
Тема 21. Держава і право Англії, США, Франції (XVIII – 1918 р.).	10	1	1	-	8
Тема 22.	10	1	1	-	6

Австро-Угорщина в період (XVIII – 1918 р.).					
Тема 23. Становлення та занепад нацистської диктатури в Німеччині.	10	1	1	-	6
Тема 24. Держава і право США, Великобританії, Італії за Новітніх часів (XX-XXI ст.).	10	2	2	-	8
Усього годин	240	40	40	4	156

7.3. Можливі види самостійної роботи студентів:

- робота з основною та додатковою літературою, аналіз нормативно-правових актів та судової практики;
- робота з основною та додатковою літературою, аналіз нормативно-правових актів та судової практики;
- самостійне вивчення матеріалу;
- самостійний пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- складання процесуальних документів;
- перегляд відеоматеріалу за тематикою дисципліни;
- підготовка до різних форм проміжної і підсумкової атестації;
- підготовка усного повідомлення для виступу на занятті;
- написання реферату;
- підготовка доповіді;
- підготовка до участі у дискусії;
- виконання завдань для самоконтролю.

7.4. Теми індивідуальних проєктів

1. Джерела курсу "Історія держави і права України".
2. Трипільська культура – перша неолітична культура в Україні.
3. Становлення звичаєвого права
4. Скіфи та скіфська держава очима Геродота.
5. Боспорське царство як новий тип державності - союз грецьких полісів.
6. Наукові та ненаукові концепції виникнення державності у східних слов'ян.
7. Велике переселення народів. Передумови виникнення державності у східних слов'ян.

8. Держава антів та склавів. Звістки про слов'ян у сусідніх народів.
9. Візантійські джерела давньоруського права.
10. Співвідношення світської та церковної юрисдикції на Русі.
11. Брестська унія та її вплив на соціальні процеси в Україні.
12. Особливості дії магдебурзького права в українських містах.
13. Легендарні гетьмани та кошові отамани Запорізької Січі.
14. Конституція Пилипа Орлика.
15. Роль дворянських зібрань в управлінні державою.
16. Порівняльна характеристика джерел та кодифікації права у XVIII та XIX ст.
17. Порівняльна характеристика соціальних процесів на українських територіях після падіння Російської та Австро-Угорської імперій.
18. Опозиційний рух в Україні 60-70 р.
19. Розпад СРСР та створення співдружності Незалежних держав (СНД).
Розвиток Співдружності на сучасному етапі.
20. Проблеми становлення правової держави.
21. Правове становище різних соціальних груп за законами Хаммурапі
22. Шлюбно-сімейні відносини у Стародавній Індії (за законами Ману)
23. Вплив християнської церкви на правову систему франкської держави.
24. Суспільний і державний устрій та управління Арабського Халіфату.
25. Характеристика цивільного права середньовічної Європи.
26. Характеристика Білля про права.
27. Аналіз конституції об'єднаної Німеччини 1871 г.
28. Правоохоронна система в США.
29. Головні системи західного права : англосаксонська і континентальна.

Засоби адаптації викладання дисципліни до потреб здобувачів з обмеженими можливостями здоров'я

При необхідності в освітньому процесі застосовуються методи і технології, що полегшують сприйняття інформації особами з обмеженими можливостями здоров'я:

- створення текстової версії будь-якого нетекстового контенту для його можливого перетворення в альтернативні форми, зручні для різних користувачів;
- створення контенту, який можна представити у різних видах без втрати даних або структури, передбачити можливість масштабування тексту та зображень без втрати якості, передбачити доступність управління контентом з клавіатури;
- створення можливостей для учнів сприймати одну і ту ж інформацію з різних джерел (наприклад, так, щоб особи з порушеннями слуху отримували інформацію візуально, з порушеннями зору – аудіально);

- застосування програмних засобів, що забезпечують можливість освоєння навичок і умінь, що формуються дисципліною, за рахунок альтернативних способів, в тому числі віртуальних лабораторій і імітаційних технологій;

- застосування дистанційних освітніх технологій для передачі інформації, організації різних форм інтерактивної контактної роботи учня з викладачем, у тому числі вебінарів, які можуть бути використані для проведення віртуальних лекцій з можливістю взаємодії всіх учасників дистанційного навчання, проведення семінарів, виступи з доповідями і захисту виконаних робіт, проведення тренінгів, організації колективної роботи;

- застосування дистанційних освітніх технологій для організації форм поточного та проміжного контролю;

- збільшення тривалості здачі особою з обмеженими можливостями здоров'я форм проміжної атестації по відношенню до встановленої тривалості їх здачі:

- тривалості здачі іспиту, що проводиться в письмовій формі, – не більше, ніж на 90 хвилин;

- тривалості підготовки здобувача до відповіді на іспиті, що проводиться в усній формі – не більш, ніж на 20 хвилин.

Даний перелік може бути конкретизований у залежності від контингенту здобувачів.

Методичне забезпечення дисципліни

Основу комплексу методичного забезпечення навчальної дисципліни «Історія держави і права» складають:

- робоча програма навчальної дисципліни;
- силабус;
- навчальний посібник «Історія держави і права»;
- плани семінарських занять та методичні рекомендації до них;
- завдання для самостійної роботи з рекомендаціями;
- індивідуальні завдання;
- тестові завдання;
- питання для підготовки до іспиту;
- рекомендовані джерела;
- електронні ресурси.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни

- ноутбук;
- доступ до мережі Інтернет;
- доступ до репозитарію та електронного каталогу наукової бібліотеки університету.

8. Рекомендовані джерела інформації

1. Білецький Л.Т. Руська Правда й історія її тексту // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, 2002.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. II. Київ, 1994.
3. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (Кінець VIII ст. – початок XIV ст.): Навчальний посібник. – Київ, 2007.
4. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.
5. Бойко І. Й. Джерела та характерні риси права в Галичині у складі Польського Королівства (1387-1569 рр.): монографія. – Львів, 2010.
6. Бойко І. Організація судів у Галичині в складі Польщі (1349-1569 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Вип.43. – Львів, 2006.
7. Кобилецький М. Судочинство у місті Львові за магдебурзьким правом // Право України, 2001. – № 11.
8. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб.для студ.вищ.навч.закл. – Л.: Видав.центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
9. Василенко М. Конституція Філіппа Орлика // Василенко М. Вибрані твори у трьох томах. Т. 2: Юридичні праці. Київ, 2006.
10. Любченко Д. Види злочинів у кримінальному праві Гетьманщини за універсалами // Право України, 2007. – № 6.
11. Мікула Т. Законодавче регулювання виборів до Галицького крайового сейму // Право України, 2000. – № 3.
12. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Кер. авторськ. кол. й відп. ред. О. Карпенко.– Івано-Франківськ, 2001.
13. Кравчук К. З досвіду державотворення України періоду Директорії // Право України, 2005. – № 2.
14. Макарчук В.С. Міжнародно-правове визнання кордону між Україною і Польщею (1939- 1945 рр.). Монографія. – Київ, 2004.

15. ОУН і УПА в другій світовій війні. Документи і матеріали // Український історичний журнал. 1994. № 4.
16. Рябошапка Л. Вплив радянських і партійних органів в УСРР на діяльність релігійних громад національних меншин (середина 1920-х років) // Право України, 2000. – № 9.
17. Гончаренко В.Д. Тернистий шлях до незалежності // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 2 (17).
18. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. – Київ, 1996.
19. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посібник. – К.: «Істина», 2005. С. 19 – 63.
20. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. – К.: Вид.дім «ІнЮре», 2003. С. 11 – 44.
21. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн / За ред. проф., чл.-кор. АПрН України В.Д. Гончаренка. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2002. С. 75 – 105.
22. Макачук В.С. Загальна історія держав і права зарубіжних країн. Навч. пос. – К.: «Атіка», 2007. С. 111 – 114; 125 – 130.
23. Крестовська Н., Цвіркун О. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія-практикум. – Х.: «Одіссей», 2010. С 117 – 140.
24. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Текст лекцій. – Л.: Вид. центр юрид. Ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. С. 4 – 79.

Інформаційні ресурси:

<http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України

<https://mon.gov.ua/> – Міністерство освіти і науки України

<http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І.

Вернадського

<http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України

<http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

<http://irbis-nbuv.gov.ua> – сайт Національної юридичної бібліотеки України

<https://www.ligazakon.ua/ua/> – Інформаційно-правова система Ліга Закон.